

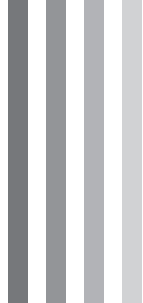

DE JUISTE SNAAR

Professionals met een publieke taak
en de omgang met overlast, agressie
en geweld als gevolg van alcohol-
en/of drugsgebruik

Samenvatting

H. Ferwerda
N. van Hasselt
T. van Ham
L. Voorham

Samenvatting

Werknemers met een publieke taak worden regelmatig geconfronteerd met agressie onder invloed van alcohol en drugs. Over de rol van middelen hierin en hoe hier het beste mee zou kunnen worden omgegaan, is echter weinig bekend. Bureau Beke en het Trimbos-instituut hebben in opdracht van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (WODC) onderzoek uitgevoerd met de volgende vraagstelling: ‘Wat zijn (meest) effectieve manieren voor toezichthouders, portiers, politie en andere personen met een publieke taak om door alcohol en/of drugs veroorzaakte overlast, agressie en geweld te voorkomen, in te dammen en te beëindigen?’

Ter beantwoording is een literatuuronderzoek uitgevoerd, zijn experts (uit wetenschap en praktijk) geraadpleegd, zijn zes jongeren die frequent uitgaan geïnterviewd en is een expertmeeting gehouden omtrent de toekomstige aanpak van geweld onder invloed.

De literatuur over geweld onder invloed

Ondanks het feit dat de geweldscriminaliteit in ons land stabiel is of zelfs licht daalt, worden veel werknemers met een publiek taak tijdens hun werk geconfronteerd met geweld. Uit onderzoek komt naar voren dat 59 procent van de werknemers met een publieke taak het afgelopen jaar met een of meer vormen van agressie en geweld is geconfronteerd. Het uitgaansleven is binnen het publieke domein een veelvoorkomende context van geweld.

Van de frequent in het uitgaansleven gebruikte middelen blijken alcohol, amfetamine en cocaïne de hersenfuncties dusdanig te beïnvloeden dat zij gewelddadig gedrag onder invloed (deels) verklaren. Dit geldt zowel wanneer deze middelen zelfstandig gebruikt worden als wanneer deze middelen gecombineerd worden. Het effect is dosisafhankelijk. Ook kan na gebruik van stimulerende middelen (cocaïne, amfetamine en ecstasy) een opwindingsdelier optreden. Wanneer een opwindingsdelier optreedt, is er sprake van ongerichte agressie en is het vrijwel onmogelijk een persoon met fysieke kracht onder controle te krijgen

Signalen van middelengebruik hangen samen met het effect van een middel. Zij bestaan soms uit fysieke kenmerken, maar blijken vaker uit bepaald gedrag. Kenmerken en gedragingen die samenhangen met het gebruik van stimulerende middelen (vergroete pupillen, tandenknarsen, trillen en trekken van het gelaat, onrustig en geagiteerd gedrag, verwardheid of gebrek aan reactie op koude) lijken in de praktijk te onderscheiden van kenmerken en gedragingen die samenhangen met het gebruik van verdovende middelen (slaperigheid, slapheid en – net als bij de stimulerende middelen – verwardheid). Welk middel precies is gebruikt, is echter nauwelijks vast te stellen. Dit geldt des te meer wanneer een combinatie van verschillende typen middelen is gebruikt. De wetenschappelijke literatuur over

herkenning van middelengebruik is summier. Alcoholgebruik blijkt alleen na gebruik van hoge doses herkenbaar aan bijvoorbeeld rode ogen, alcoholgeur, moeite met spreken ('dubbele tong') en moeizaam lopen (zwalken). Druggebruik wordt zowel door getrainde als ongetrainde politieagenten niet goed herkend en vaak onterecht vermoed. Kenmerken en gedragingen die in de grijze literatuur worden beschreven, bieden aanknopingspunten die behulpzaam zijn bij het herkennen van gebruik van een stimulerend, verdovend of bewustzijnsveranderend middel. De context c.q. omgeving waarbinnen gebruikt wordt, is enerzijds van groot belang voor de interpretatie en anderzijds voor de gevolgen voor en de reactie van werknemers met een publieke taak.

Werknemers met een publieke taak worden in het uitgaansleven regelmatig geconfronteerd met geweld door groepen personen. Door verschillende belangen tussen werknemers met een publieke taak enerzijds en uitgaanders of bezoekers van evenementen anderzijds, kan een wij-zij-perspectief ontstaan. Gewelddadig groepsgegedrag hangt mogelijk samen met lage leeftijd, de drang om zich te bewijzen ('jonge mannen syndroom') en onvoldoende overzicht over consequenties van het gedrag op lange termijn. Middelengebruik kan sommige geweldfaciliterende factoren versterken. Ook kan middelengebruik bijdragen aan het groepsgevoel.

In de gevonden wetenschappelijke literatuur worden geen concrete aanbevelingen gedaan voor het omgaan met agressieve mensen onder invloed, met uitzondering van de aanpak van een opwindingsdelier. Voorkomen van langdurige worsteling, ook in verband met het voorkomen van overlijden, zo mogelijk met behulp van verdoving, is daarbij het belangrijkste advies. Wel kan algemene kennis over de invloed van drug, set (persoon) en setting (omgeving) aanknopingspunten bieden voor het omgaan met personen onder invloed, doordat meer inzicht ontstaat in de mogelijke oorzaak van en motieven voor bepaald gedrag. Algemene principes en inzichten over preventie en beheersing van agressie en geweld zijn daarnaast relevant.

Experts over geweld onder invloed

Over praktijkervaringen met de bejegening van personen die onder invloed zijn en het voorkomen van geweld onder invloed, is gesproken met professionals van brandweer, politie, evenementenorganisaties, beveiliging, ambulancevervoer, GGD en de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit. Zij geven aan dat geweld onder invloed vaak ontstaat bij groepen met een sterke groepscultuur en veel testosteron, bij onervaren stappers en bij toeristen. Aanleiding zijn vaak controlemomenten, maar ook het uniform zelf kan een trigger zijn voor geweld. Bij het ontstaan en verloop spelen ook de aard van het evenement, het middelengebruik en onduidelijkheid over regels een rol. Ongeduld is vooral bij eerstehulp- en ambulancediensten een aanleiding voor conflicten. Tot slot noemen experts het opwindingsdelier als een oorzaak van geweld.

Het verloop van geweldsincidenten onder invloed hangt af van het type middelen dat mensen hebben gebruikt. Personen onder invloed van stimulerende middelen reageren explosiever en heftiger dan mensen die verdovende middelen hebben gebruikt.

Als gebruik van stimulerende middelen leidt tot een opwindingsdelier, is dat goed vast te stellen met enige kennis en ervaring. Op welke wijze gehandeld moet worden bij een opwindingsdelier, is echter alleen in – een beperkt deel van – de gezondheidssector bekend. Vroegsignaleren en ingrijpen bij middelengebruik en dreigende agressie kan incidenten voorkomen. Herkennen van middelengebruik is dus belangrijk, maar vraagt kennis en ervaring, zo geven de experts aan. Wat iemand precies gebruikt heeft, vinden zij moeilijk vast te stellen. Sommigen, met name in de gezondheidssector, geven aan wel in staat te zijn om snel vast te stellen welk type middel is gebruikt.

De experts geven voorbeelden van escalerende en de-escalerende manieren van optreden, die zijn opgenomen in tabel 3.1 (zie p. 60). Daarnaast geven zij aan dat een gedegen preparatie en evaluatie van belang zijn om geweld onder invloed te voorkomen. Bij een goede preparatie hoort informatiegestuurd werken, kennisdeling met partners, een gedegen analyse van de line-up (bij evenementen), de bezoekersgroepen, het te verwachten middelengebruik, analyse van eerdere ervaringen en een gezamenlijke risicotaxatie.

Uit de verschillende focusgroepen blijkt een opvallend groot verschil in kennis over middelen tussen de experts uit de gezondheids- en veiligheidssector. Zeker bij de preparatie en operatie van evenementen, zo vinden de experts, kunnen beide sectoren elkaar beter dan nu het geval is, aanvullen. Ook zal er binnen veiligheidsopleidingen en -trainingen meer aandacht geschonken moeten worden aan kennis over de werking en herkenning van middelengebruik. Tot slot moet beter gekeken worden naar de competenties van het in te zetten personeel in uitgaanssettings en tijdens evenementen, aldus de experts.

Ter verkenning van de toepasbaarheid van de in dit onderzoek vergaarde kennis, is een expertmeeting georganiseerd met vijf deskundigen op het gebied van opleiding en training van professionals met een publieke taak (politie, brandweer, ambulancepersoneel) en een trainer van portiers en andere professionals, die gespecialiseerd is in bejegening van mensen die onder invloed zijn. Ter aanvulling is ook gesproken met een Spoedeisende Hulp (SEH)-arts. De experts zijn het erover eens dat er geen standaard mogelijk is voor de bejegening van mensen die onder invloed zijn. Wel kunnen professionals beter worden opgeleid om relevante factoren te herkennen en op basis hiervan goede keuzes te maken. Meer kennis over effecten van middelen, helpt bij het begrijpen van personen die onder invloed zijn. Kennis en vaardigheden van mensen met een publieke taak omtrent (het omgaan met mensen die onder invloed zijn van) alcohol en drugs zouden binnen de bestaande opleidingen dan ook meer aandacht moeten krijgen. Daarbij is differentiatie in training en opleiding nodig, zodat diegenen die in hun dagelijks werk regelmatig worden geconfronteerd met mensen onder invloed daarop zijn voorbereid. Voor de borging van kennis en vaardigheden middels training *'on the job'* is het verder cruciaal dat er sprake is van een open cultuur waarbinnen evaluatie en zelfreflectie mogelijk zijn en waarbinnen aandacht is voor mentale veerkracht, aldus deze experts.

Geweld onder invloed te beïnvloeden?

Uit de diverse geraadpleegde bronnen komt naar voren dat het proces richting overlast, agressie en geweld twee sporen kent. Enerzijds kunnen agressie en geweld ogenschijnlijk uit het niets ontstaan. In andere gevallen, en dit komt veel vaker voor, is er een aanleiding – hoe miniem ook – te benoemen. Middelen kunnen een rol spelen bij het ontstaan van geweld, maar zijn alleen in het geval van een opwindingsdelier de belangrijkste oorzaak van geweld. Meestal gaat het om het samenspel van meerdere factoren van het middel, de omgeving en de persoon die gebruikt heeft. Wel blijkt dat middelen soms instrumenteel gebruikt worden om op te laden voor geweld. Ook neemt de kans op incidenten toe naarmate de avond vordert en het middelengebruik toeneemt. Meestal gaat het daarbij om alcohol, maar ook bij ecstasy komt ‘bijlikken’ voor.

Als het gaat om het maken van een inschatting van het gebruik van middelen bij agressie en geweld, dan blijkt dat er een verschil is tussen werknemers met een publieke taak die werkzaam zijn in de gezondheidshoek en zij die werkzaam zijn aan de veiligheidskant.

Op basis van inzichten uit de (witte en grijze) literatuur en expertervaringen wordt in tabel 4.1 (p. 72) een overzicht geboden van signalen die kunnen duiden op gebruik van een middel, dat bij alle professionals met een publieke taak die werkzaam zijn in het uitgaansleven of op evenementen bekend zouden moeten zijn. Het gaat daarbij ook om het inzicht dat vaak lijkt dat iemand onder invloed is, maar dat tal van andere oorzaken een rol kunnen spelen bij typisch gedrag.

De onderzoekers doen op basis van het onderzoek enkele suggesties die te maken hebben met de wijze waarop de bevindingen en de kennis uit het rapport ten nutte gemaakt kunnen worden c.q. hoe geweld onder invloed tegen te gaan is. Deze suggesties hebben te maken met:

- Kennisverspreiding over werking van middelen, signalering van gebruik en bejegening van personen onder invloed;
- Kennisimplementatie binnen bestaande opleidingen;
- Registratie van middelengebruik bij geweldsdelicten;
- Intersectoraal werken tussen veiligheidssector en gezondheidssector bij evenementen en in uitgaanscentra;
- Gedegen en gezamenlijke preparatie op een evenement of uitgaansavond;
- Opstellen van een protocol hoe om te gaan met het opwindingsdelier.